

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis av Cultura Bank og Merkur

nr. 3 · 2008

Friland

Bankkrise

Ditt livs investering

Rammer for det gode liv

Tema:
Det meningsfulle liv

Det meningsfulle liv – det gode samfunn

av Jannike Østervold

Arbeidstittelen for denne utgaven av Pen-gevirke var 'Det gode liv', men det gode liv blir ofte fremstilt som om det dreier seg om å ha et høyst mulig forbruk, med eksotiske feriereiser, dyre merkeklær og raske kjøretøy – det var ikke dette vi hadde i tankene. Etter hvert som vi arbeidet med temaet, kom vi frem til at det 'Det meningsfulle liv' var en mer dekkende tittel.

Professor Ove Jakobsen fra Høgskolen i Bodø holdt nylig et foredrag for ansatte fra Merkur, Cultura og Ekobanken om tidligere professor ved handelshøgskolen i Bergen, Leif Holbæk-Hanssens bidrag innen samfunnsøkonomien. Holbæk-Hanssen var sterkt kritisk til den nyklassiske økonomiske teorien der markedet mekanisk ordner opp, der de materielle sidene ved livet er alt som betyr noe, og menneskelighet, verdier og naturen må lide. Han var

talsmann for en organisk virkelighetsoppfatning der det legges vekt på helhet og gjensidig avhengighet, der vi er deler av en større helhet og er ansvarlige for hverandre. Da blir 'Det gode liv' uløselig forbundet med 'Det gode samfunn', der alle individer får dekket sine grunnleggende behov, får utnyttet sine evner, opplever meningsfulle relasjoner og yter sitt bidrag til fellesskapet med glede, kort sagt de har høy livskvalitet.

Et slikt samfunn ønsker vi at våre banker skal være med på å skape.

Andelskassen Merkur og Cultura Bank er praktiske eksempler på hvordan økonomiske virksomheter kan arbeide for et samfunn med høy livskvalitet, der individene lever 'Det meningsfulle liv'.

I Merkur sker udlån på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger. Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en bæredygtig retning. Mange af Merkurs låneprojekter har inspireret andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer. Omkring 12.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut. I kraft af udlånspolitikken får Merkurs indlånere yderligere mulighed for at øremærke opsparingen til særlige formål, f.eks til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed. Merkur har i øjeblikket en balance på ca. 1 mia. kr. af det samlede udlån udgør de almennyttige, samfundsgavnige projekter hovedparten. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har afdelinger i Aalborg, Århus, Odense og København.

Merkur, Vesterbrogade 40, DK-1620 København V,
Tlf. +45 70 27 27 06,
merkurbank@merkurbank.dk, www.merkurbank.dk

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egennytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Spesielt kan også nevnes samarbeidet med det europeiske garantifondet (EIF), om en garantiordning for etablerere og småbedrifter. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura har en balanse på ca. 350 mill. NOK. Det er 16 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Innhold

Smånytt 4

Nytt fra Cultura 6

Om bankkrise og deregulering 8

Når bankens virksomhet tjener menneskene og jorden 11

Tema: Det meningsfulle liv 12

Rammene for fremtidens gode liv skaper vi nå 14

En friso for eksperimenter og selverkjennelse 16

Hurdal økolandsby – økologisk livskvalitet 20

En dansk inka 22

Det gode liv på lang sikt 24

Ditt livs investering – mening og verdi i en individualistisk tid 26

Kjærlighet er den skjønnhet som fremkommer når et menneske manifesterer sin åndskraft 28

Aktueller bøker 30

Kommentar: Hva er et meningsfullt liv? 34

Smånytt

Foto: Christian N.B. Christensen

'Barn av Jorden'-prisen

Vi gratulerer Ynghild Solholm med 'Barn av Jorden'-prisen for 2008. Prisen pålydende 100 000 kroner vil gå uavkortet til barn i Sabonas hjelpefond og 'Tones barnehage', som skal ferdigstilles i Dopota når situasjonen i Zimbabwe endrer seg.

Ynghild var på Nordkapp for å motta gavesjekken og den tilhørende Barn av Jorden-statuetten i bronse. Hun fikk møte barna på Magerøya hvor hun fortalte om Zimbabwe og Sabonas prosjekter.

Ynghild Solholm reiste til Zimbabwe i 1999 med et ønske om å utføre hjelpearbeid. Uten noen formell 'kvalifisering' startet hun sitt arbeid på egenhånd i den lille landsbyen, Dopota.

Les mer om Sabona på www.sabona.no

Kjøp en T-skjorte og støtt Darfur

A QUESTION OF produserer og selger fairtrade T-skjorter og er kunde i Merkur Bank. Selskapet har inngått et større samarbeid med organisasjonen The Nadia Plesner Foundation, som gjennom sin Simple Living-kampanje samler inn penger til ofrene i Darfur. Organisasjonen har fått gratis medisinsk utstyr

fra flere sykehus i Europa, og hele overskuddet fra salg av T-skjortene går til leie av containere og transport av medisinsk utstyr til Darfur. A QUESTION OF T-skjortene er

designet med trykk av kunstneren Nadia Plesner, og de produseres under bærekraftige arbeidsforhold på en tekstilfabrikk i Tanzania. Produktene er laget av 100 % økologisk bomull fra Uganda.

Les mer om og kjøp din T-skjorte på:
www.nadiaplesnerfoundation.org

For mer informasjon om A QUESTION OF:
www.aqo.dk

Ta climatesten

Grønn Hverdag står bak den nystartede Klimaklubben. Klimaklubben er et gratis verktøy for den som vil gjøre hverdagen litt grønnere.

På klimaklubben.no kan du ta 'climatesten' og få vite hvor stort CO₂ utslipp dine forbruks- og reisevaner fører med seg. Som i alle slike tester er det noen svake punkter i spørsmålsutformingen, for eksempel spørres det om du kjøper møbler nytt eller brukt, men ikke om hvor ofte du kjøper møbler. Den som kjøpte en ny sofa for 25 år siden vil da komme likt ut med den som bytter ut hele møblelementet hvert femte år. Når du har tatt testen, kan du kan sette deg mål for hvordan du kan redusere ditt CO₂ utslipp, og du kan følge med på hvordan du opptjener grønne poeng. Det er ikke en konkurranse om å være best, men en hjelp til å gjøre litt mer miljøvennlige valg i hverdagen.

„Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre litt“, sier Tone, daglig leder i Grønn Hverdag.

www.klimaklubben.no

Surf fra sofa til sofa

Nå kan du dra verden rundt og bli kjent med nye mennesker, som gjerne lar deg overnatte på sofaen. Kanskje kan du selv også ta i mot en og annen turist som trenger tak over hodet?

‘Coach-surfing’ er sosialt, billig og morsomt. Målsettingen for denne non-profit organisasjonen er å hjelpe til med å bygge opp internasjonale nettverk, som øker den globale forståelse mellom mennesker og mellom ulike kulturer. Det skjer gjennom at mennesker møter hverandre ansikt til ansikt.

Det er gratis å delta, og systemet har innebygget flere former for sikkerhetskontroller, så både vertskap og surfere skal føle seg trygge. Organisasjonen drives på frivillig basis av idealistiske medlemmer. Suverent på topp er USA med over 174 tusen medlemmer. I Danmark er det 7.298 og i Norge 4.297. Nederst på listen er Vest Sahara med en enslig coach-surfer.

Les mer på www.couchsurfing.com

Ledelse med hjertet

Professor Steen Hildebrandt fra Handelshøyskolen, Århus Universitet, har feiret sitt 40-års jubileum som forsker i ledelse og utvikling. Et kjennetegn for hans innsats er, – i tillegg til en enorm arbeidskapasitet – en evne til å favne mange ulike forskningsområder også av mer humanistisk art og samle dem under begrepet ledelse. På elegant vis formidler Steen Hildebrandt sin viten videre både til forskningsverdenen, til studenter og til en bred krets av interessert publikum. Ikke minst sammenhengen mellom helhetssyn, bærekraftighet og ledelse er et av Steen Hildebrandts forskningsområder, og han har vært med på å introdusere begrepet hjerteledelse i Danmark.

I forbindelse med jubileet har Steen Hildebrandt utgitt sine tanker i festskriftet *Fra lokal optimering til globalt ansvar – ledelsesudfordringer fra 1968 til 2048*. Skriftet gir en rekke innlegg om hvordan vi skal endre vår tenke- og handlemåte og arbeide med ledelse på bærekraftige måter i de kommende årene.

Les mer på: www.steenhildebrandt.dk.

Vikingene grunnla det nordiske folks lykke

Mennesker fra de nordiske landene er blant verdens mest lykkelige folkeferd. Dette skyldes særlig det at vi har stor tillit til andre mennesker, og grunnlaget for dette ble lagt så langt tilbake som til vikingtidens sosiale normer. Det henger sannsynligvis sammen med at vikingene hadde sosiale normer som i høy grad var tuftet på tillit, viser ny forskning fra Handelshøyskolen, Århus Universitet.

Forskningen bygger på resultater fra studier av lykke og tillit i mer enn 100 land. Dette blir videreført i 2008 i et tverrfaglig forskningsprosjekt, det såkalte SoCap-prosjektet, som involverer forskere fra Århus Universitet og Syddansk Universitet samt flere skandinaviske forskere på vikingenes kultur. Prosjektet finansieres bl.a. av Verdensbanken, som ønsker at forskerne skal kommunisere sin viten videre til verdensdeler som Afrika og Syd-Amerika. Slik kan flere land her dra nytte av kunnskapen om hva som skal til for å skape et så rikt og lykkelig samfunn som det danske.

Kilde: Nytt fra Handelshøyskolen – www.asb.dk.

Nytt fra Cultura

Banksjefens hjørne

Det siste året har vært preget av en stadig tiltagende krisestemning i finansmarkedene. Hver gang man tror at det verste er over, kommer en ny skandale. I USA, England og til og med i Danmark har staten måttet overta kriserammede banker for å forhindre at systemet bryter sammen.

Konsekvensen av disse hendelsene er at innlånskostnadene for banker over hele verden, også i Norge, har skutt i været. Bankene byr over hverandre for å få tak i kundeinnskudd, og det blir vanskeligere og dyrere å få lån.

Kan Cultura Bank skjerme sine låntakere fra denne utviklingen? Til en viss grad er vi faktisk skjermet, ettersom Cultura Bank ikke er avhengig av å låne inn penger i markedet til høye renter, men utelukkende låner ut innskytterne penger. Vi representerer jo en bankkultur som ønsker å skape forbindelse mellom de menneskene og bedriftene som har midler å plassere og andre som ønsker å realisere gode prosjekter. Skal vi være avhengige av en spekulasjonsøkonomi og bobler som sprekker? Til det er å si at vi dessverre ikke er helt upåvirket av det som skjer rundt oss.

Men de som har fulgt Cultura Bank over de siste årene, vil kanskje ha oppdaget at vi ikke foretar renteendringer i takt med markedet, og at de dessuten er relativt sjeldne.

På bakgrunn av årets renteutvikling vil rentene på rentebærende innskudd og utlån bli justert opp fra 1. november. Cultura har ikke som formål å tjene mest mulig penger, og vi vil derfor holde rentemarginen så lavt som mulig i forhold til en ansvarlig drift.

Lars Hektoen

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk innbetalingen 'Pengevirke 2008'.

Pengevirke kan også leses i pdf-utgave på www.cultura.no.

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 2299 5199 eller cultura@cultura.no.

Cultura Bank var der

Cultura Bank var til stede med informasjonsstand 30. august på ArunA-Akademiets åpen dag, der vi fikk god respons og flere nye kunder. Banken deltok også på Miljøtorget i Oslo 20. september og på European Social Forum i Malmö 17.–21. september.

Hvis du vet om et arrangement der Cultura Bank burde være til stede, så send en e-post til cultura@cultura.no.

Miljøvennlige bærenett

Vi slår 3 fluer i en smekk og deler ut gratis miljøvennlige flergangs-bærenett med Culturalogo på til kunder som kommer innom banken. Hvilke fluer? Du får et gratis bærenett, det er bra for miljøet og vi får vandrende reklame, som hjelper oss med å spre kjennskapet til Cultura ut til flere.

Nettene er svanemerket og er laget av ikke-vevd fiberspunnet polypropylen, som er regnet som et av de mest miljøvennlige alternativene vi kjenner i dag. Framstillingsprosessen krever mindre energi enn ved framstilling av andre tekstiler. De er nedbrytbare i naturen.

Et utvalg av nye utlånsprosjekter

Miljøvennlig rengjøring

Brit-Marit Aasheim driver et enkeltmannsforetak som produserer og selger et miljøvennlig universal rengjøringsmiddel uten skadelige stoffer og allergener. Såpen kalles Aladdin Universal, og innholder bare miljøvennlige nedbrytbare såpestoffer og eteriske oljer. Den Norske Opera & Ballett prøver for tiden såpen og rapporterer at de er veldig fornøyde.

Økologiske klær

Greenpeas AS skal designe, produsere og selge økologiske tekstiler og kleskolleksjoner for barn og damer. Tonje Risberget og Tove Iren Skaar driver firmaet sammen. De vil samarbeide med etablerte økologiske produsenter, i første omgang i Asia. Det er ennå en stund til du finner plaggene i butikkene, men du kan se dem på designernes eget julemarked i desember. Du finner dem også på greenpeas.no, nettbutikk med økologiske fairtrade klær, noe innkjøpt og noe de har sydd selv i begrenset opplag.

Økologisk kjøtt

Naturkjøtt BA er et andelslag med 11 medlemmer, 9 kjøttprodusenter og 2 foredlingsbedrifter. Alle

medlemmene er Debiogodkjent, og det legges stor vekt på bruk av naturbeiter, kulturlandskap og bredt produktspekter med særpreg hvor hele dyret skal omsettes som økologisk. Intensjonen er å bedre leverandørprisen på økologisk storfekjøtt, og kunden skal kunne se fra hvilken gård kjøttet kommer. Deltagerne samarbeider om markedsføring og salg, med blant annet produktdemonstrasjoner og deltakelse på messer. De satser på det lokale markedet og spesielt mot hoteller og restauranter. Se også www.naturkjøtt.no

Nettbutikk med organiske produkter

Bandera AS selger klær, yogautstyr og diverse andre organiske produkter over internett. Her finner du blant annet tekstiler av bambus og bomull til trening og fritidsbruk og yogamatter i nedbrytbar naturgummi. Innehaver er Rita Jensen.

www.bandera.no

Om bankkrise og deregulering

For bankverdenen er 2008 et år rikt på begivenheter av det mindre heldige slaget. Internasjonalt har kredittkrisen rast videre og ettervirkningene i form av store tap hos noen av de største bankene i verden har trukket frem de virkelig store overskriftene. Her hjemme har bransjen også fått sin del av oppmerksomheten, ikke minst med problemene i Roskilde Bank.

Av Lars Pehrson, direktør i Merkur

Begivenhetene kan være en gylden anledning til å reflektere over noen av de bakenforliggende faktorene. Ganske typisk fremstilles problemene som svikt hos ledelsen i de utsatte institusjonene. Bankene har vært for grådige, de lider av 'volumsyke', og i sin iver etter å skaffe business, har de tatt inn for mange dårlige kunder. En slik vurdering er nærliggende – når for eksempel Roskilde Bank har 40 % av sine utlån til eiendomssektoren. Når det i tillegg er konsentrert på et mindre antall større kunder, er dette et åpenbart brudd på alminnelig vurdering av risiko, man skal ikke legge alle eggene i den samme kurven.

Profitt er privat, tap skal nasjonaliseres!

Det kan raskt konstateres at de store ordene som gjelder i oppgangstider om at bankene må klare seg selv, de skal ikke forvente hjelp, det er kun markedets regler som gjelder, statstøtte er ulovlig, osv., ganske raskt forstummer når forholdene begynner å

stramme seg til. Så er det muligens slik at vel er profitt privat, men tap skal nasjonaliseres. Vi så det med den britiske stats redning av Northern Rock, den amerikanske stats overtakelse av de to store realkredittinstitusjonene Fannie Mae og Freddie Mac. Og her i Danmark måtte Nationalbanken trå til med en likviditetsgaranti for Roskilde Bank. Alternativet ble ganske enkelt for kaotisk!

Også på det mer diskrete nivået har statlige penger vært involvert, nemlig fra de såkalte 'Sovereign Wealth Funds', som er statsfond fra land med store overskudd på handelsbalansen med utlandet. Det norske oljefondet er det mest kjente fondet av denne typen på våre breddegrader, men også Kina, flere land i Midt-Østen, Russland, etc. har tilsvarende fond.

Overskudd av vestlig valuta settes inn i fondene, og det er ikke småpenger det er snakk om! Fondene har vært blant kapitalgivere som har reddet verdens største banker fra ettervirkningene av den såkalte subprime-krisen, de usikrede amerikanske boliglånene som ble solgt videre inn i det finansielle systemet i mer eller mindre uoversiktlige 'bunter'. Statsfondenes inntog viser at de nå er i ferd med å få nok av å finansiere slik som det amerikanske budsjettunderskuddet gjennom kjøp av statsobligasjoner. – Nå vil de ha reelle verdier, og bankkrisen er en god mulighet til å kjøpe seg inn med betydelige poster i verdens største banker til en rimelig pris.

Mantra: Kapitalens frie bevegelse

Men det er også verd å legge merke til den forandringen som bankvesenet og synet på bankvesenet har gjennomgått de siste 20–30 år. Mentalt sett har utviklingen så å si gjødslet jorden for nettopp den krisen vi nå er vitne til.

Vi snakker om en forandring som er ideologisk motivert, og som bygger på en forestilling om at jo friere markedet er, jo færre reguleringer og jo mindre innblanding fra staten – jo bedre er det. Under Reagan og Thatcher på 1980-tallet kom den første store bølgen med dereguleringer, og kapitalens frie bevegelse ble et mantra. Samtidig med fremveksten av 'shareholder value' prinsippet (= all verdi en virksomhet skaper tilfaller aksjonærene), har dette skapt grobunn for en voldsomt økende aktivitet og fortjeneste, ikke minst i banksektoren, men også på andre

områder. Lovgivningen satte nå mye færre restriksjoner, og det kunne gjøres business over hele kloden. Det var bare om å gjøre å finne de stedene hvor fortjenesten var størst.

„Men det er også verd å legge merke til den forandringen som bankvesenet og synet på bankvesenet har gjennomgått de siste 20–30 år. Mentalt sett har utviklingen så å si gjødslet jorden for nettopp den krisen vi nå er vitne til.“

Lars Pebrson mener at lovgivningen i større grad må forstå betydningen av finansinstitusjonenes samfunnsfunksjon.

Rask fortjeneste

Det amerikanske banksystemet ble ytterligere deregulert i 2000 gjennom en lov utformet av markedsideologen og senatoren Phill Gramm. Loven ble vedtatt i det stille mens alles øyne var rettet mot det uavgjorte presidentvalget. Denne reguleringen kombinert med størst mulig fokus på aksjonærenes fortjeneste skapte en egen logikk hvor det gjaldt å oppsøke de mest profittmaksimerende prosjekter til enhver tid. Toppledere var selv knyttet til denne logikken, fordi de ble/blir avlønnet gjennom en kombinasjon av tradisjonell lønn og aksjeopsjoner – dvs. jo høyere aksjekurs virksomheten oppnår, jo høyere ble deres reelle avlønning. Det er incitamenter det svinger av!

Dette var også tilfelle med det amerikanske energiselskapet Enron, som forut for sin spektakulære kollaps hadde nytt godt av massiv deregulering (for øvrig designet av samme Phill Gramm), og som – i hvertfall på overflaten – tjente ustyrtelige summer.

Deregulering, men flere regler

Eksempler på den type deregulering vi snakker om her er adgangen til å yte avdragsfrie boliglån (noe som for

øvrig bidro kraftig til boligprisenes voldsomme prisstigning) og de nye risikostyringsregler (Basel II). De nye reglene tilsier at finansinstitusjonene selv skal vurdere risikoen på visse forretninger – noe som i praksis kun de store institusjonene har mulighet til, da dette krever kompliserte beregninger. Det forhindret likevel ikke at nettopp flere av de meget store bankene gikk i 'subprime'-fellen.

Dereguleringen betyr ikke at det ble færre regler, selv om dette lyder paradoksalt. Reglene er bare av en annen og mer umiddelbar art, som faktisk tvinger mindre finansinstitusjoner til å bruke mye ressurser på administrasjon uten at det egentlig tilfører kvalitet til driften av finansinstitusjonen.

Bedriftene, og nå bankene, gjorde slikt sett nøyaktig hva markedet forventet av dem. Tjente penger så raskt som mulig, med kraftig stigende aksjekurser som konsekvens, og dermed enormt økende fortjeneste for aksjonærene. Som igjen for eksempel kunne finne på å belåne aksjene sine for å kunne kjøpe enda flere aksjer ... Lederne ble lovprist for sin dyktighet og visjonære ledelse. Og regjeringene nød godt av ekspansjonen, fordi de enorme beløpene som ble pumpet ut i samfunnet via

lån på boliger og verdipapirer i et tilsynelatende uendelige stigende marked, holdt økonomien, sysselsettingen og forbruket i gang. Dette har i stor grad også vært tilfellet for dansk økonomi.

Helt til ... Ja, resten kjenner vi jo. Noen av direktorene blir nå beskyldt for grådighet og manglende dyktighet, noe de ellers inntil for ganske kort tid siden synes å besitte i overflod.

Å finne en balanse

Men ideologene lever delvis ubemerket videre, og de har ikke forandret på sitt syn på velsignelsene ved deregulering. Som for eksempel den omtalte Phill Gramm. Han er ikke lenger senator, men han er fortsatt særdeles aktiv. Nå som økonomisk topprådgiver for presidentkandidaten John McCain, som for øvrig selv har innrømmet at han ikke kan så mye om økonomi. Med den økonomien USA har for tiden, sier vi velbekomme til velgerne!

Som med alt annet, dreier det seg om å finne en balanse. En del av dereguleringen har vært rasjonelt begrunnet og har muliggjort et mer internasjonalt orientert næringsliv, også for mindre virksomheter. Det som imidlertid har vært negativt har vært forestillingen om en virksomhet i fri bevegelse, uten ansvar for samfunnet. En sektor som kunne gjøre akkurat hva den ville bare den tjente penger. Virksomheten, – og i særlig grad bankvirksomhetene med sine forgreninger videre ut til alle deler i samfunnet, har også en rolle å spille som samfunnsaktør, som en slags 'borger'. På samme måte som sivilbefolkningen, nyter også virksomheter godene fra samfunnet rundt, og de

bidrar selv til det øvrige samfunnets velferd. En bedrift engasjerer for eksempel medarbeidere som er utdannet på samfunnets regning og betaler til gjengjeld skatt. Med mindre det har valgt å plassere seg i et skatteeksil, der det imidlertid ikke eksisterer mange universiteter.

Finansinstitusjonenes samfunnsfunksjon

Det er faktisk flere finansinstitusjoner – sparebanker, andelslag, men også mindre banker – som har oppstått i en sammenheng hvor det var viktig å styrke og utvikle et lokalområde, dvs. med basis i en tydelig betoning av finansinstitusjonenes samfunnsfunksjon. Nå skjer den

samme type utvikling i mange utviklingsland, hvor mikrofinanstiltak tar tak i den samfunnsoppgaven som de etablerte bankene lar ligge.

Men lovgivningen, slik den er i dag, 'ser' ikke denne typen institusjoner som arbeider for å oppfylle en funksjon i samfunnet. Lovgivningen er bare kjent med virksomheter og institusjoner med eiere som fokuserer på mulighetene til å selge aksjene sine, eller med forbrukere som har fokus på mulighetene til å skifte over midlene til en annen virksomhet.

Det må være mulig å gjøre finansinstitusjonenes samfunnsfunksjon mer tydelig også i lovgivningen, når det nå faktisk er samfunnet som i den siste instansen må finne løsninger på problemene. Og så kunne visse reguleringer komme til å bli aktuelle igjen. Hva for eksempel med et forbud mot prestasjonslønn i den finansielle sektoren, – i en erkennelse av at dette er noe som altfor lett fremkaller usunn adferd?

„Som med alt annet, dreier det seg om å finne en balanse. En del av dereguleringen har vært rasjonelt begrunnet og har muliggjort et mer internasjonalt orientert næringsliv, også for mindre virksomheter.“

Når bankens virksomhet tjener menneskene og jorden

På årets sommerskole i 'Social Banking' ble temperaturen tatt på den økende sosialt ansvarlige bankbevegelsen som Merkur og Cultura Bank er en del av. Produktutvikling, transparens og kommunikasjon ser ut til å bli noen av nøkkelordene i fremtiden.

Av Henrik Platz

Meget bra og meget aktuelt er ordene som faller en inn, når det skal gis en karakteristikk av den internasjonale sommerskolen som Institute for Social Banking arrangerte på Kalø Landbruksskole ved Rønne. Sommerskolen varte en uke, og her var 85 deltakere fra 20 land over hele verden. Det var mange unge mennesker blant deltakerne.

Heidi Gabriela Stevens, som arbeider ved Cultura Banks kundeavdeling, er stolt av å være en del av den nye bankbevegelsen. – „Det har vært en fantastisk uke, og jeg har fått satt et bilde på alle ansikter og organisasjoner. Jeg føler virkelig at jeg er med på å gjøre en forskjell i mitt arbeide, og at selv den lille dråpen jeg bidrar med vil bre seg som ringer i vannet på en positiv måte for verdens fremtid. Det er fint å tenke på når jeg hver dag går på jobben“.

Konkurranse fra mainstream

Men det er også store utfordringer for Social Banking-bevegelsen. Vi lever i en verden hvor det er i ferd med å bli alment akseptert at klima- og matvarekrisen er et faktum. Det er en økende bevissthet om at vi alle lever på den samme planeten, og at vi deler felles skjebne. Derfor har det kommet mange nye spillere på banen som

utfordrer de sosialt og etisk orienterte bankene.

NGO'er begynner i økende grad å rette sine investeringer mot etiske formål eller å yte lån til tilsvarende målgrupper. I mainstream-bankene arbeides det målrettet med Corporate Social Responsibility (CSR), Corporate Social Investment (CSI) og klimastrategier for å bli CO₂-nøytrale. Initiativer som alle tilsynelatende på papiret ser ut til å kunne være med på å løse våre nåværende globale problemer. Spørsmålet er derfor om ikke alle banker nå etter hvert holder på å bli 'sosiale banker'?

Kommunikasjon og transparens

Hvis de sosiale bankene skal ha effektiv innflytelse i samfunnet, er de nødt til å kunne matche den økende konkurransen fra mainstream. Fremtidens utfordring blir å holde fast ved kjerneverdiene og de strenge utlånskriteriene, å ligge i forkant med produktutviklingen og å bli tydelige og mer presise i kommunikasjonen på det samfunnsmessige planet, både nasjonalt og internasjonalt gjennom bl.a. INAISE (International Association for Investors in the Social Economy).

Videre er det viktig å igjen slå et slag for transparens i bankarbeidet. Som nå ved å gjøre det synlig hvilke prosjekter det ytes lån til. Men også ved for eksempel å dokumentere klimaeffekten som konsekvens av utlån og investeringer. Her har de sosiale bankene en enorm konkurransefordel i forhold til mainstream bankenes CSR-arbeide. Jussi Jansen, trainee i Merkur, oppsummerer det på denne måten på sommerskolen:

„Vi trenger at befolkningen i langt større grad får kunnskap om at det finnes banker som oss, og at det finnes muligheter for å plassere pengene sine bevisst. Ellers vil det ikke ha noen effekt i den store sammenheng. Ikke engang lærerne på Finansøkonom-utdanningen vet at vi eksisterer. Derfor er det så viktig at vi får vårt budskap ut før de kommende studentene blir opplært i tradisjonell tankegang om profittmaksimering på bankskolene og -akademiene“.

Les mer på www.social-banking.org.

En ting er å vite hva vi vil være frie fra, – forurensning, stress, gjeld. En annen ting er å finne ut av hva vi vil være frie til. Det krever selverkjennelse.

Side 16

Hva er meningen med ditt liv? Det er et viktig spørsmål å stille seg for alle mennesker. Svaret finnes ikke bare i, men også utenfor deg selv.

Side 26

Kjærlighet er den skjønnhet som oppstår når et menneske manifisterer sin åndskraft. Gjennom å akseptere livssmerten kan mennesker forløse sin åndskraft og utvide sin bevissthet.

Side 28

Tema: Det meningsfulle liv

Rammene for fremtidens gode liv skaper vi nå

Endringer i livsstil må være en av strategiene for å løse problemer knyttet til klimaendringene. Slik kan fremtidens gode liv bli sosialt rikere enn slik vi lever i dag.

Av Ditlev Nissen, demokrati-, konflikt- og utviklingskonsulent

Vi må redusere CO₂-utslippet med 70–80 % i vår del av verden hvis vi skal kunne gjøre oss noen forhåpninger om å stabilisere klimaet og unngå tipping point. Dette er det kritiske vendepunktet hvor klimaet løper løpsk og radikalt endrer vilkårene for den menneskelige eksistens.

Heldigvis er det flere teknologiske tiltak som kan bidra til å redusere CO₂-utslippene våre. Fornybar energi, teknologisk innovasjon og vugge-til-vugge produkter, hvor avfall fra tidligere produkter går tilbake til naturens kretsløp eller inngår som ressurser i nye produkter. Men når jeg ser på forbrukskulturen vår og på politikernes og økonomiens manglende evne til å omstille seg til klimautfordringen, tror jeg ikke at de teknologiske løsningene alene kan holde det kritiske vendepunktet unna. Vi kommer ikke uten om å legge om livsstilen vår.

Sivilisasjonen utfordres

Å takle klimaforandringene handler dypest sett om en ny måte å leve på, – som individer, som bedrifter og som nasjoner. Hele vår levemåte, infrastruktur, prioriteringer av ressurser osv., må tenkes gjennom på nytt. I dette lyset utfordrer klimaforandringene hele vår sivilisasjon. Det er avgjørende for å bekjempe klimaforandringene, sammen med andre miljø- og fattigdomsproblemer, at vi alle begynner å endre adferden vår. Og vi endrer kun adferd, hvis vi kan se at det gir en mening. Det er ikke nok å fokusere på frykt, å gi avkall på goder og på påbud. Vi må heller se på alle de nye mulighetene dette gir oss. Og motiveres av en morsommere og rikere livskvalitet slik at vi utfordres til å skape nye, attraktive måter å leve på.

Attraktive livsformer

For meg er det to områder som utpeker seg og som gir inspirasjon til å utvikle mer bærekraftige måter å leve på. Det

ene er økosamfunnene. Her er det mennesker over hele verden som velger å bosette seg på måter hvor de både streber etter å leve et godt liv, samtidig som de tar et globalt ansvar. Det andre er utviklingen innenfor samarbeids- og konfliktløsningskulturen, hvor det skapes gode rammer for menneskelig samvær og samfunnsmessig utvikling.

Økosamfunn har mindre økologiske fotavtrykk

Økosamfunn og bofellesskap er eksempler på bærekraftige samfunn. Her ønsker beboerne å leve et godt liv hvor det er plass til både barn og eldre, fellesskap, arbeidsplasser og personlig utvikling. For å oppnå dette eksperimenteres det med løsninger på en rekke av de økologiske utfordringene som vi daglig konfronteres med.

Det er økologisk husbygging, CO₂-nøytrale oppvarmingsmåter, lokal rensning av spillvann, felles biler, gjenbruksordninger og mye mer. Livs- og arbeidsfellesskap, felleshus med felles måltider, underholdning, barnepass og andre felles arrangementer bidrar til løsninger på

Økosamfunnsdialog og barnelek ved samme bord.

noen av de sosiale problemene knyttet til vårt moderne samfunn. Ensomhet, misbruk, rotløshet og følelsen av å være utstøtt er utfordringer mange moderne mennesker sliter med. Økosamfunn gir ikke i seg selv endelige svar på klimautfordringene, men de kan ses på som eksperimentelle soner hvor det skapes konstruktive bidrag til utvikling av en ny folkebevegelse og kultur for selvorganisering, nærhet og ansvarlighet.

Ifølge Worldwatch Institute har økosamfunn verden over redusert sine energi- og ressursforbruk betydelig. Findhorn i Skottland ha redusert sitt økologiske fotavtrykk med 40 % i forhold til gjennomsnittet i Storbritannia. Og CO₂-utslippet fra Sieben Linden i Tyskland ligger på 28 % av det tyske gjennomsnittet. Dessverre foreligger det ikke liknende undersøkelser fra danske økosamfunn.

Mangfoldskultur

I mitt mangeårige samfunnsmessige engasjement var det som å komme inn i en annen verden da jeg midt på nitti-tallet ble kjent med dialog- og samarbeidskulturen i økosamfunnsbevegelsen og i Center for Konfliktløsning. Her var kulturen så mye mer mangfoldig og utviklingsorientert enn i de politiske korrekte og konkurranseorienterte kulturer hvor jeg så langt hadde ferdes. Her var det fint å være menneske i kraft av vår åpenhet og raushet, våre møteformer og samarbeidsrelasjoner.

Jeg har vært både deltaker og fasilitator i utallige møter og utviklingsprosesser i disse miljøene. Det er min overbevisning at de kvaliteter som ligger i denne kulturen kan bidra til en mangfoldskultur hvor det både er fokus på de menneskelige samarbeidsprosessene og på de beslutninger og produkter som skal komme ut som et resultat av samarbeidet.

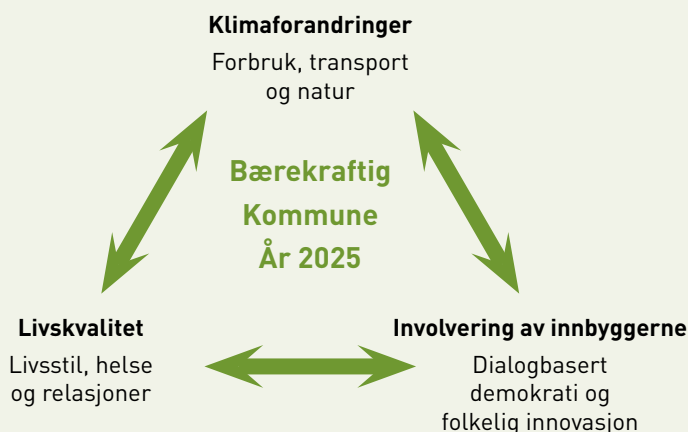
Veien og målet

I mitt virke som demokrati- og konfliktkonsulent har jeg sett at prosesser for individenes deltakelse kan legge rammer som kan bidra til utvikling og fremvekst av nye attraktive levemåter. Kvartalsløft (helhetsorientert byfornyelse), miljøprosjekter og økosamfunn viser at når avgjørelser ikke trumfes gjennom over hodene på innbyggerne, så øker deres egen vilje til ansvar og dialog. Når individer får muligheten til å utøve innflytelse, nedtones særinteresser til fordel for helheten. Særinteresser og konflikter kan fortsatt være der, men forskjellen ligger i viljen til å se sin motpart med nye øyne. Dermed åpnes det for nye perspektiver, alternativer og innovative prosesser, som igjen munner ut i konkrete forslag som innbyggere, politikere og kommunalforvaltning kan bruke i utviklingen av organisasjoner og lokalsamfunn.

Gjentatte ganger har jeg opplevet at den gode dialogen, hvor anerkjennelse, kreativitet og meningsfullhet

Den Folkelige Tenketank

Bærekraftig Kommune År 2025

beriker samarbeidet, og påvirker løsningsforslagene i en retning som er omsorgsfull overfor både mennesker og miljø. Når dette lykkes, går veien og målet opp i en høyere helhet.

Utvikle det sosiale

Utfordringen er å skape sammenheng mellom det å løse klima- og miljøproblemene og å utvikle de sosiale sidene ved livene våre, slik at reduksjonen i det materielle forbruket ikke oppleves som å måtte gi avkall på noe, men som en mulighet som skaper rammer for et godt liv. Her og nå i form av anerkjennelse, meningsfullhet og kreativitet. På lang sikt i form av mer tid, mindre stress og færre livsstilssykdommer.

Det forutsetter at vi utvikler metoder hvor innbyggernes kunnskap og ideer ses på som nyskapende ressurser som kan øke kvaliteten i beslutningsprosessene. Metoder hvor det frivillige politiske engasjementet øker omfanget av selvorganisering og videreutvikler dialogen, involveringen og samarbeidet mellom individer (medlemmer) og beslutningstakere.

Det gode liv om 25 år

I lys av klimaforandringene er det usikkert hvordan det gode liv vil være om 25 år. Men rammene for dette skaper vi i dag. Det er mitt håp at sivilbefolkning og lokale politikere vil utvikle metoder slik at det demokratiske engasjementet kan få en større rolle i utformingen av fremtidens samfunn. Den Folkelige Tenketank – Bærekraftig Kommune år 2025 er et innspill om hvordan klimaforandringer og livskvalitet kan gjøres til dialoger i en nyskapende og innovativ demokratisk prosess. I denne prosessen går veien og målet opp i en høyere helhet.

Les mer på www.utopiskehorisonter.dk

En frisone for eksperimenter og selverkjennelse

Det kan nok la seg gjøre å redusere energiforbruket sitt til 10–15 % av dagens nivå og samtidig leve et luksusliv. Dette kan også være en anledning til å se nye sammenhenger, livsstilsendringer og ny teknologi. Det er Steen Møllers erfaring fra mer enn 10 års praktiske eksperimenter. Men det krever tålmodighet, selvoppdragelse – og selverkjennelse.

Tekst og foto: Henrik Platz

For vel 10 år siden var 180 mennesker fra hele Danmark samlet i Landsforeningen for Økosamfunn for å høre om og debattere frisoner, bofellesskap, alternativ husbygging og alternativ livsstil. Steen Møller var da en av talerne. Han fortalte om sine erfaringer med å bygge et billig halmhus og om sine visjoner for en ny måte å bo på. En måte hvor livet ikke fylles opp av en stressfylt cocktail av husgjeld, arbeidspress, lover, regler og tilskudd.

Vekk fra stresskulturen

Ifølge Steen Møller har vi det så sanseløst travelt med å få de økonomiske endene til å henge sammen at vi helt glemmer å leve livet. Vi har faktisk mer enn nok for å kunne overleve her i den vestlige verden. I stedet for et rikt og meningsfylt liv er vi blitt slaver i rasjonalitetens hellige navn. Vi har gjort oss selv til navnløse forbrukere i et samfunn hvor markedet og staten i stadig økende omfang fortrenger det sivile samfunnet og det enkelte menneskes individuelle kvaliteter. Spesielt evnen til å kunne vise følsomhet overfor oss selv, hverandre og naturen er under press. I stedet handler det hele om ting, ting, ting. Stadig billigere og hurtigere.

Steen Møller bygget sitt eget halmhus i 1998 og gjenerobret tid og rom til å leve livet. Han hadde også en målsetning om å redusere forbruket sitt ned til 10–15 % av nivået for en gjennomsnittlig danske. Men imidlertid fant Steen Møller ut at det ble litt for ensomt og kjedelig å sitte alene og selvtilfreds i et veldig bærekraftig hus. Han kunne nok ha det ganske bra med å fordype seg i tykke bøker, filosofere, skrive og ordne hverdagens praktiske gjøremål for å være mest mulig selvforsynt. Men hele omgangskretsen hans hadde det fortsatt like travelt, og ingen hadde tid til å treffes. Spørsmålet var derfor, hvem var det egentlig som var gal?

Lavt forbruk

Steen Møller ble derfor enig med seg selv om at tiden var inne for å være sosial, – så i 2002 inngikk han en

avtale med Danmarks Radio om at de skulle være med på sidelinjen mens han definerte prinsipper for en ny måte å bo på. Dette ble et bærekraftig og byggeteknisk eksperiment som i form av en slags frisone kunne realiseres ut fra målene om å bli gjeldfri, avfallsfri og tilskuddsfri. Folk skulle spare opp kapital på forhånd til tomt og hus

Steen Møller høster tomater fra sitt eget produksjonsanlegg, hvor alt avfall blir resirkulert.

Det er høyt under taket på Friland på Djursland.

før de begynte å bygge. Overskriften var 'glad og gjeldfri'. Eller KISS-prinsippet som det også kalles – keep it simple, stupid!

En energisk Steen Møller har praktisert sine ideer ved å gå foran med et godt eksempel. Først ved å prosjektere et stort hus for Danmarks Radio, et bygg som nå fungerer som demonstrasjons- og kurslokale, og senere ved å bygge sitt eget hus. Han mener selv at han er nær ved sitt personlige mål om å redusere ressursforbruket sitt til 10–15 % av en gjennomsnittsdanske:

„Av energi bruker jeg hvert år 4 kubikkmeter (1×1×1 m) brensel, jeg kommer ned under 1.000 kWh strøm og jeg bruker fire flasker gass og 10–12 kubikkmeter vann. Tomten til huset mitt har kostet dkk. 60.000 inklusive fellesareal. Huset på 75 m² har kostet dkk. 115.000 å bygge, hvorav den største andelen på dkk. 26.000 har gått til de elektriske installasjonene. Det betyr at jeg hvert år kan leve for rundt

dkk. 75.000 i netto faste kostnader og allikevel føle at jeg lever et luksusliv. Jeg behøver faktisk kun å arbeide en dag i uken for å tjene nok penger. Selvfølgelig har jeg lagt ned mange timer i husbyggingen, men det vil ikke gi noen mening i å regne det ut. For meg er dette vel så mye et eksperiment og et kunstprosjekt“, sier Steen Møller.

Fra rense- til produksjonsanlegg

Nå arbeider han for å komme ytterligere ned i forbruk ved å ta i bruk ny teknologi, fornybar energi og resirkulering. Steen Møller vil gjerne slutte med flaskegass, og han har i en periode benyttet en elektrisk radiator, men denne har han kvittet seg med nå. Målet er det samme for Steen Møller i dag som for 10 år siden. Og han går radikalt til verks. Derfor er hans eget hus på Friland bygget opp rundt prinsippet 'fra renseanlegg til produk-

„Hvis jeg ikke kan spise det jeg beller ut, så henger ikke resirkuleringen sammen. Hver dag blir jeg konfrontert med hva jeg propper i meg.“

Steen Møller

sjonsanlegg'. Alt vann til vaskemaskinen resirkuleres og det brukes økologiske vaskemidler og såper. Han ønsker å gå til anskaffelse av en ny type vaskemaskin fra Japan, som vasker rent med ultralyd og kaldt vann. Den bruker 15 % av energien i forhold til tradisjonelle vaskemaskiner og tre ganger så mye vann. Men det betyr ikke noe, når vannet blir resirkulert.

Innendørs benyttes det kun vann til matlagning og til badet. Spillvannet fra dusjen samles opp i badekaret og brukes videre til å skylle ned i toalettet. Hver gang det tas et bad, tømmes badekaret for vann, og det gjøres rent slik at det ikke oppstår luktbakterier. Alt vannet fra badet og alle "ingredienser" fra toalettet transporteres i rør under jorden til drivhuset, hvor det samles opp i en tank som leverer vann og gjødsel. I drivhuset dyrkes det bl.a. tomater, agurk og squash. Systemet er meget effektivt, og det fungerer tilsvarende et anlegg for naturlig filtrering av spillvann. Slik som for eksempel røttene i en gressplen som opptar og filtrerer avfallsstoffene.

„Hvis jeg ikke kan spise det jeg heller ut, så henger ikke resirkuleringen sammen. Hver dag blir jeg konfron-

tert med hva jeg propper i meg. Derfor vil jeg unngå deodorant, parfyme, medisin, hormoner og tungmetaller, som alle er store problemkilder i husholdningen. Her er jeg direkte ansvarlig for det jeg heller ut. Alt blir tilpasset og skreddersydd til mine behov. Det jeg får igjen for dette smaker meg utmerket, og det gir meg god inspirasjon“, sier en fornøyd Steen Møller.

Steen Møller kan derfor absolutt sies å bruke seg selv som forsøkskanin. Det er også ment som en provokasjon, for han mener at resten av samfunnet burde organiseres på den samme måten. Avfall bør være en ressurs, og det bør være mulig å gjennomføre dette i hele livssyklusen til et produkt. Han vil gjerne samarbeide med universiteter og Landbrukshøyskolen for å teste bærekraftigheten i eksperimentet sitt – rensemessig, ernæringsmessig, sykdomsmessig, osv.

Ikke bare byggematerialer

Alt dette handler imidlertid ikke bare om byggematerialer, energi og teknologi. Det var fellesskapet som drev Steen Møller ut i Frilands-eksperimentet. En ting er

Frilands bus syder av kreativitet og oppfinnsomhet.

Det arrangeres jevnlig byggekurs på Friland, og her skal kloven Tonny Trifolikoms hus bygges.

selvfølger å finne ut av hva vi gjerne vil være fri fra, - gjeld, forurensning, stress, osv. En annen ting er å finne ut hva vi gjerne vil være fri til, - og det krever ifølge Steen Møller både selvoppdragelse og selverkjennelse.

„Det krever enormt mye selvdisiplin å bo på Friland. For du skal både ha spart opp kapital, bygget ditt eget drømmehus av grove materialer og du skal ha etablert ditt eget firma, samtidig som du skal ha en familie som trives. Jeg har også blitt overrasket over at jeg ikke har rett i alt lenger, etter hvert som vi blir flere og flere her ute. Vi forstår og fortolker ting forskjellig. Men dypest sett er det meget positivt å lære og å ta ansvar for hvordan ens egne handlinger betyr noe for andre. Gjennom konkrete handlinger bygges det en stemning av tillit og trygghet. Og det krever tid. Det mest krevende nå er det indre arbeidet. Jeg fortsetter stadig å finne nye måter å flytte egne grenser, fordi jeg ikke var oppvokst med å leve på en måte hvor det er gode rom for følsomheten“, sier Steen Møller.

Stor inspirasjonsverdi

Selv føler Steen Møller at det å være med på å starte Friland har gitt ham dyp mening og glede. Men dette er ikke noe paradisi, hvor alle går glade og smilende rundt. På Friland leves livet videre fullt ut med sorger og gleder som alle andre steder. For Steen Møller vil syretesten for

Friland være når det har gått 10 år siden etableringen. For da å se hvilken vei munnavikene peker hos beboerne.

Det vil tiden vise. Men det er ingen tvil om at eksperimentene på Friland inspirerer andre. Mange har sett programmene om Friland på dansk TV. Det er nå lignende forsøk under etablering på Sjælland, Fyn og i Himmerland. Hver søndag kommer 10–15 mennesker på omvisning på Friland. Ved det siste åpent-hus arrangementet dukket nesten 2.000 mennesker opp. Videre er Steen Møller og noen av de andre beboerne på Friland i gang med å holde kurs og å hjelpe andre med å bygge bærekraftige hus over hele landet.

Så da Landsforeningen av Økosamfund i 1999 hadde arrangementet sitt om frisoner, bofellesskap, alternativ husbygging og alternativ livsholdning, var det vel neppe noen som kunne forestille seg hvilke myriader av kreativitet og eksperimenter som ville bli satt i gang. Vi kan med takknemlighet i dag glede oss over at beboerne på Friland og andre igangsetter er med på å vise oss veien videre, så vi alle kan lære å redusere ressursforbruket vårt til 10–15 % innen 2050.

Om Friland

Friland ligger i Syddjurs Kommune på Djursland. Prosjektet ble startet i mars 2002 med etableringen av et fond, hvor beboerne skyter inn penger i forhold til eiendommens størrelse. Fondet kjøper deretter jorden og låner den ut til beboerne, tilsvarende en kolonihaveforening. Slik vil ikke tomten stige i verdi (kapitaliseres). Banker og kredittinstitusjoner kan derfor heller ikke ta pant i verken tomt eller hus. Videre kan det bygges på tomten med et øvre tak på kvadratmeter prisen på ca. dkk. 3.100. Dermed blir ikke husene for dyre, og neste generasjon kan også være gjeldfri.

Kravet er at minst en av eiendommens beboere skal være selvstendig næringsdrivende, og Friland ønsker en god spredning i alder og yrker blant beboerne. I 2002 ble det i første omgang kjøpt 3 hektar til andelsforeningen Friland, beregnet på 25 voksne og 8 barn. 1 ½ hektar ble kjøpt til Friland næringsvirksomhet. I dag har andelsforeningen Friland 6 hektar for 50 voksne og 20 barn. På litt lengre sikt er målet å kjøpe ytterligere 3 hektar til i alt 70–75 voksne og 25–35 barn.

I sommerhalvåret frem til høstferien er det omvisninger på Friland hver søndag kl. 14. Kontakt Friland på tlf. + 45 3026 4440. Steen Møller kan engasjeres for foredrag og kurs og kan kontaktes på tlf. +45 2173 7321.

Les mer om Friland på www.dr.dk/friland.

Hurdal øklandsby

– økologisk livskvalitet

av *Jannike Østervold*

Hurdal øklandsby holder til på den vakre og frodige eiendommen som tidligere tilhørte prestegården i Hurdal kommune. Her bor ca. 40 voksne og barn, og det er plass til flere. Det har tatt tid og krefter å få reguleringsplanen på plass, men nå er det vedtatt at øklandsbyen får bygge 50 nye boliger, næringstun og kulturtun litt ovenfor det nåværende landsbytunet.

Store utviklingsmuligheter

Kristin Seim Buflod forteller at eiendommen er på ca. 700 mål, og i tillegg til boligene skal det også bli plass til et næringstun med verksteder og kontorfellesskap, der mange i landsbyen vil ha sine arbeidsplasser, og et kulturtun, med kafe, ressursenter for økologi og på litt lengre sikt en konsert- og konferansesal. Helsesenter er det også planer om. Øklandsbyen skal bli et eksempel på bærekraftig livsstil, til inspirasjon for andre. Hun forteller at de har hatt stor glede av samarbeid med andre

øklandsbyer gjennom Global Ecovillage Network. De har vært på flere studiebesøk, bl.a. på Findhorn og har hatt gjenvisitt av en av veteranene fra Findhorn, som har bidratt med gode råd. I Skandinavia er det særlig kontakten med Friland i Danmark som har vært til inspirasjon og nytte. Det er viktig å lære av andres erfaringer, sier Kristin.

Innføringskurs for nye øklandsby-boere

Om hva skal den gjøre som drømmer om et liv i øklandsbyen? Interesserte kan komme på et introduksjonskurs som går over fire dager fordelt utover noen måneder. Vi oppmuntrer også folk til å komme på besøk og være med på dugnader og sosiale sammenhenger, slik at man blir godt kjent før man bestemmer seg for å flytte inn. Det er viktig at den som skal flytte i øklandsby ikke har urealistiske forventninger, sier Simen Torp. Du får mye igjen i form av fellesskap, barna får relasjoner til mange voksne, og du får tilgang på opplevelser og kunnskaper som du ellers ville ha gått glipp av. På den annen side krever det en vilje til selvutvikling når man går inn et fellesskap der de viktige avgjørelsene tas i form av konsensus, dvs. at alle skal være enige.

Energieffektive hus

Det burde være interessant for alle å se på hva øklandsbyen får til i form av god ressursutnyttelse. Husene som planlegges bruker bare ¼ så mye energi som et vanlig hus, både på grunn av at de delvis er selvforsynt med energi gjennom solfangere og solcellepaneler på takene, på grunn av byggemetodene og fordi de er mindre arealmessig. For den som ikke vil bygge selv, er det mulig å kjøpe økologisk ferdighus. Simen forteller at de legger vekt på å få mest mulig økologiske kvaliteter inn i huset, samtidig som de ønsker å holde det på en overkommelig pris. Målet er å kunne tilby et hus til rundt en million. Økonomisk sett er landsbyen organisert slik at hver familie eier sin egen bolig og at de i tillegg betaler inn et månedlig beløp til fellesskapet til å dekke fellestjenester. Simen håper også at de etter hvert kan tilby noen utleieboliger for mennesker som vil oppholde seg en kortere tid i landsbyen.

Rå helg

Landsbyen er et internasjonalt samfunn, der Belgia og Tyskland for tiden er representert, og det snakkes ofte flere språk om hverandre på kjøkkenet i felleshuset. Med beboernes ulike yrkes og erfaringsbakgrunn og ulike

nasjonaliteter ligger det an til et rikt og frodig kulturliv i landsbyen.

I slutten av august inviterte Hurdal Økolandsby til blåbærfestival, med blant annet konsert, kunstutstilling, utflukter i naturens spiskammer og rå mat (raw-food). Det var ikke det store blåbærråret i år, men det ble ellers et vellykket arrangement. Raw-food ekspert Joel Gazdar fra London ledet matlagingen i kjøkkenet i felleshuset. Vi plukket nesler og løvetann like utenfor husveggen, og Joel tryllet ved hjelp av mange flittige hjelpende hender frem et overrådig middagsbord av ville vekster og del-takernes medbrakte frukt og grønnsaker. Joel holdt også et foredrag om rå mat - levende mat, der enzymene ikke er drept. Mat som bringer med seg en stor informasjonsrikdom fra plante- og mineralriket. I stedet for å snakke om alt vi ikke burde spise, la han vekt på den gevinsten vi ville få i helse og velvære og mental klarhet ved å legge til noe som var bra, som ville, grønne blader, ferskpresset grønnsaksaft, kildevann og gode oljer. Og det er også viktig hvordan vi spiser. „Kokt mat gjør oss late, når vi tygger bedre, kan vi halvere matmengden“, sa Joel.

Et frodig og mangfoldig samfunn

Kristin forteller at de ønsker seg beboere i alle aldre og gjerne fra ulike nasjoner, og hun sender en spesiell hilsen til danske Pengevirkelesere – det ville være hyggelig med et dansk innslag i landsbyen. Hun ser for seg landsbyen

slik den vil være om noen år, med alle de nye boligene, et blomstrende næringsliv, barnehage, kafe, butikk og verksteder. De vil gjerne også kunne ta imot tilreisende til konferanser. Målet er at Hurdal Økolandsby skal bli et kraftsentrum for økologi og livskvalitet.

Kristin oppfordrer interesserte til å se på nettsidene www.hurdalecovillage.no eller ta kontakt på e-post personal@hurdal.ecovillage.no.

Råmat ekspert Joel Gazdar fra London var kjøkkensjef på Blåbærfestivalen

En dansk inka

Hanne Christensen ble inspirert av indiansk kultur etter et opphold i Bolivia. Dette forsøker hun å holde fast på i hverdagen sin i Danmark.

Av Per Andersen, senior kunderådgiver i Merkur

En ny mening med livet. Hanne Christensen møtte denne da hun oppsøkte Carlos Prado på en reise i Bolivia i år 2000. Carlos er en indiansk helbreder som hjelper mennesker i Andesfjellene med behandlingene sine, og som gjennom NGO-organisasjonen KUSKA kjemper for å bedre vilkårene for naturen, for dyr og for mennesker.

Med sine indianske tradisjoner åpnet Carlos Hannes øyne for en helt ny måte å leve på, en måte hvor mennesker kan være i bedre balanse med seg selv, dyr og natur. „Som indianer mener Carlos at det er en selvfølge at alt er en helhet, og at alt liv på jorden er besjelet. Vi – mennesker, natur og dyr – eksisterer i et fellesskap hvor alt er knyttet sammen med en innbyrdes avhengighet som betyr at vi må respektere hverandre likeverdig. Hvis vi mennesker ikke respekterer naturen, skader vi ikke bare naturen, men også oss selv“, sier den danske kvinnen.

Alt er ikke rasjonelt

„Indianerne mener at mennesker, natur og dyr er en del av en overordnet sammenheng som ikke bare er styrt av det fysiske“, fortsetter Hanne. Når mennesker blir syke av å drikke forurenset vann, er dette også et guddommelig svar på det at mennesker forgifter vannet. Og vannet er en del av Moder Jord.

Den guddommelige reaksjonen på uheldige og gale handlinger kan menneskene forsøke å unngå ved å gi noe tilbake til jorden. „Indianerne ærer de høyere kreftene ved å be, ved å feire solen og ved å ofre gaver til Moder Jord gjennom rituelle seremonier. Balansen i å gi for å kunne ta gjelder ikke bare i religiøse forhold, men generelt i alt hos indianerne. Når de mottar noe, må de gi noe tilbake“, forteller Hanne, som nå har bygget videre på indianernes verdier etter hjemkomsten til Danmark i 2005.

På det åndelige planet har dette medført at Hanne ofte ber bønner for å bryte med den travle danske hverdagen og heller gi plass til ro og ettertanke. Dessuten deltar hun i seremonier ved fullmåne og ved de fire solhøytidene. Ritualene er med på å holde fast følelsen som Hanne fikk i Bolivia. „Alt i verden henger sammen, og det gjør at det også er en mening med mitt liv. Meningen er å bidra med det som jeg kan, og å være en del av noe større enn meg selv“.

Keep it simple

Hanne forsøker å holde hverdagen enkel, fordi det hun gjør hver dag har stor betydning for alle andre. På grunn av alle tings innbyrdes sammenheng, og fordi for det hun får, må hun gi tilbake. „Jeg prøver å frigjøre meg fra materielle ting og søker økonomisk uavhengighet uten gjeld. Jeg kjøper helst gjenbruk og kaster så lite som mulig. Jeg er mye ute i frisk luft, sol, jord og vann. Dessuten bader jeg i urter for å stimulere kroppen og for å rense kropp og sjel med dampen fra aromatiske planter.“ Med denne enkle måten å leve på bidrar Hanne til å redusere forurensningen som hindrer sunnhet hos dyr, natur og mennesker, ifølge Carlos Prado. Samtidig styrker levestilen den fysiske, psykiske og åndelige balanse som

På landet utenfor Potosí sammen med Nathalie. Nathalie var den gangen 84 år, men nå er hun død. Hun kunne helbrede og på tross av sin høye alder ble hun ofte oppsøkt av gravide kvinner som hadde problemer med graviditeten, eller hun ble bedt om å hjelpe til ved fødsler.

Lyby Strand, hvor Hanne samler eikeblader. Eikeblader er gode å bruke sammen med andre planter, blant annet til problemer med blodårene.

Hanne Christensen

Hanne oppholdt seg et halvt år i Bolivia i 2001 som frivillig arbeider, og her møtte hun Carlos Prado. Det medførte at hun ble tre år lengre enn planlagt i det sydamerikanske landet og arbeidet som IBIS-rådgiver. Hanne bor nå i Danmark og arbeider som kommunal miljøkonsulent.

Carlos Prado

Carlos ble opplært til å bli helbreder helt fra han var ung gutt. I dag er han 54 år og hjelper alle, uansett status, som henvender seg til ham med sykdommer eller annet. I behandlingen inngår planter, dyr og mineraler, som sammen med rituelle handlinger skal skape sjelelig og fysisk balanse hos pasienten. Carlos holder foredrag i flere land for å spre kunnskap om sine behandlingsmåter. Da slår han samtidig et slag for å fremme beskyttelsen av miljøet.

KUSKA

Carlos Prado startet non-profit organisasjonen KUSKA i 1995. Gjennom behandlingskampanjer, forskningsprosjekter, kurs og informasjon forbedrer KUSKA sunnhet og levevilkår primært for fattige. Se hjemmesiden www.kuska.inkari.org.

Hanne anser å være helt avgjørende for sin sunnhet og helse.

En fremtid som helbreder i en bærekraftig utvikling

Hanne håper at hun vil få lære mer av Carlos Prado om den indianske måten å behandle på. „Ved å lære av Carlos kan jeg bli dyktigere innen naturhelbredelse, slik at jeg kan velge de urter og seremonier som kan hjelpe andre“, lyder Hannes målsetning.

For det rike Danmark er Hannes ønske at samfunnet skal ta hensyn til naturen i en bærekraftig utvikling, at behandling av sykdommer utvikler seg til å omfatte hensynet til helheten og ikke bare til diagnoser, og at forebyggende adferd får fotfeste. Det forklarer hun på denne måten: „Man skal for eksempel ikke helbrede en byll ved skjære den bort, men ved å styrke kroppens egne helbredende evner og å fjerne ubalansen som skapte byllen“.

Hanne vil arbeide for en slik fremtid i Danmark. Hun avslutter med å si: „Vi har det godt i Danmark, men jeg lengter ofte tilbake til Bolivia“.

To medisinnmenn fra Solsjøen i Titikaka-sjøen, Eusebio Mendoza og Victoriano Mendoza. I februar 2005 arrangerte de en stor seremoni for Hanne for å be om til-latelse fra Moder Jord om at hun kunne begynne som helbreder. På bildet er de i gang med en bønn. Hvis det lykkes å få til en utveksling mellom Bolivia og Danmark, er ideen at en eller begge to skal komme til Danmark sammen med Carlos for å vise deres måte å helbrede på.

Det gode liv på lang sikt

av Jannike Østervold

Et lite skritt av gangen kan bringe oss langt i riktig retning i løpet av 100 år, men har vi ikke noe langsiktig mål blir det kortsiktige hensyn som til enhver tid avgjør prioriteringene, og vi vil kanskje ikke like resultatet på lang sikt. Hvis forbruket fortsetter å øke som i dag, vil vi om 100 år forbruke 18 ganger det vi gjør i dag. Men kanskje finnes det et håp, de siste par årene har holdningsmålinger vist en tendens bort fra det materialistiske og over mot det idealistiske.

100-års målene

Lengselen etter mer idealisme og mindre materialisme kommer klart til uttrykk når nettverksorganisasjonen 100-års målene inviterer til en nasjonal dugnad for å peke ut de langsiktige målene for samfunnet. Målene skal være bærekraftige i forhold til naturen og de skal gi menneskene økt livsglede og meningsfulle liv. Både enkeltpersoner og organisasjoner er med. Prosjektleder er Dag Andersen. „Sammen skal vi endre norsk politikk“, sier de på nettsiden. Dette er utfordringer som går på tvers av partigrenser og er felles for hele folket.

Alle kan komme med forslag til mål, og etter hvert blir mål lagt frem til avstemming på nettsiden www.hundrearsmalene.no. I det dette skrives er det valgt ut 6 forslag.

Nasjonalt

1. Doble livsgleden/livskvaliteten i landet. Vi skal finne gode måter å måle dette på og effektive metoder for å fremme denne utviklingen.
2. Skape en stabil og varig kretsløps-økonomi og -teknologi i økologisk balanse. Den skal være robust mot klimaendringer, økonomiske svingninger og i prinsippet evigvarende.
3. Så raskt som mulig og gjennom resten av dette hundreåret vil vi velge oss et politisk lederskap som er visjonært, samlende og langsiktig.

Globalt

1. En ny verdensorden basert på et reformert FN og globale folkebevegelser som sikrer varig fred og rettferdig fordeling til alle jordens folk.
2. En global plan for å skaffe mat og vann fra regionale kilder i områder som ellers ville kunne rammes av klimakatastrofer og skape store flyktningestrømmer.
3. Massiv utvikling og overføring av relevant kompetanse og teknologi til de land og folk som trenger det for å utvikle seg selv.

3 Steinbyggere arbeidet i 14 år for å få ferdig Vigelands 17 meter høye skulptur, Monolitten

ling, er vi mennesker grunnleggende ulike, og fellesskapet kan få mye igjen for å tilrettelegge for at individer med unike evner kan få utfolde seg. Et godt eksempel på dette er samarbeidet mellom Oslo kommune og billedhuggeren Gustav Vigeland.

Vigeland fikk i 1907 i oppgave å lage en fontene. Det tok tid før prosjektet lot seg realisere, og etter hvert utvidet han det med flere skulpturer. Først i 1924 bestemte Oslo by at hele prosjektet skulle realiseres i Frognerparken, senere kalt Vigelandsparken. Det var vanskelig å leve av skulpturene, og i 1921 tilbød Vigeland Oslo kommune at de skulle få alt han laget, mot at de stilte atelier til disposisjon. Oslo aksepterte tilbudet, og Vigeland fikk et stort hus til disposisjon, med verksteder og leilighet – det nåværende Vigelandsmuseet. På den måten fikk han mulighet til å arbeide videre med nye skulpturer til parken. Dette fortsatte han med frem til sin død i 1943. Takket være at Oslo kommune maktet å planlegge så langsiktig, har vi i dag den unike skulpturparken, som er en av Oslos mest populære severdigheter. Parken dekker 320 mål og består av 212 skulpturer. Den største og en av de mest kjente skulpturene er Monolitten, en 17 meter høy granittblokk. Vigelands steinhuggere brukte 14 år på å hugge ut alle figurene i Monolitten. En kan spørre seg om et så stort og langsiktig prosjekt hadde vært mulig å gjennomføre i dag.

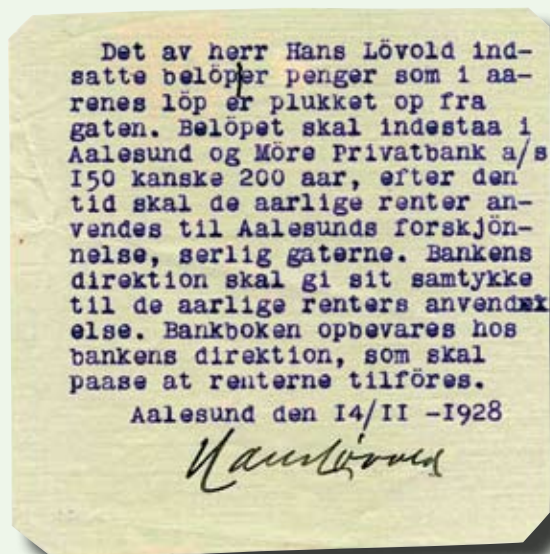
Gave til fremtiden

Summen av alle de små handlingene som hver enkelt av oss gjør bestemmer hva slags fremtid våre etterkommere vil få. En kollega i Cultura Bank kom en dag med et brev som han hadde funnet da han ryddet i et dødsbo etter en eldre slektning. Brevet viste at slektningen hadde vært en person som mer enn de fleste andre evnet å tenke på fellesskapets beste på lang sikt. Han het Hans Løvold, og i november 1928 satte han inn kr 44,26 i banken. Dette var penger han i tidens løp hadde plukket opp fra gaten. Han ønsket at beløpet skulle stå i Ålesund og Møre Privatbank i 200 år, og at rentene deretter skulle anvendes til 'Ålesunds forskjønnelse, særlig gatene.' Han ønsket at bankens direksjon skulle gi sitt samtykke til anvendelse av rentene, og banken bekreftet pr. brev at dette ville bli gjort.

I ettertid har den aktuelle banken vært gjennom flere navneendringer og fusjoner – la oss håpe at avtalen og kontoen har overlevd. Hvis banken holder hva den lovet, må vi vente i enda 120 år før våre oldebarn og tippoldebarn får vite hva pengene blir brukt til.

Når kommunen tenker stort og langsiktig

Idealet på 1900-tallet har vært mer likhet. Men selv om vi får mer like muligheter og mindre forskjellsbehand-

Ditt livs investering

– mening og verdi i en individualistisk tid

Av Cecilie Eriksen, forlagsredaktør og foredragsholder

Det åpne spørsmålet

Hva er meningen med ditt liv? Det er et åpent spørsmål. Og det er ett av de viktigste spørsmålene du står overfor som menneske: Hva vil du bruke livet ditt på? Hva bør være 'ditt livs investering'?

Svaret finnes ikke bare i, men også utenfor deg selv.

Et individuelt spørsmål?

Spørsmålet om hva det er som gir livet mening følger med det å leve livet for oss mennesker. For dyrene er svaret gitt fra fødselen av. Meningen med livet er overlevelse og reproduksjon. Hos mennesker er meningen med livet et åpent spørsmål. Det er noe hver og en av oss er nødt til å tenke igjen, å gjøre oss erfaringer med og å ta stilling til.

Men de siste 30–40 årene har vi danskere ikke spurt oss må mye om hva meningen med livet er. Derimot har vi spurt: Hva er meningen med *mitt* liv? Spørsmålet er med andre ord blitt individualisert. Tilsvarende er svarene blitt søkt etter i den enkelte menneskes indre – i følelser eller i en indre kjerne. Holdningen synes å være at hvis vi titter dypt nok inn i oss selv, så vil vi finne meningen med livet.

Meningen med mitt liv

Det er positive aspekter ved det at spørsmålet om meningen med livet i dag stilles individualistisk. Når spørsmålet angår meningen med mitt liv, gir det blant annet et fokus på den konkrete konteksten som nettopp jeg lever i. Og det har mye å si i forhold til hva det er som kan utgjøre meningen med livet.

Det gir for eksempel ikke mening hvis jeg her i 2008 bruker livet mitt på å utrydde polio blant barn, ettersom polio allerede er utryddet. Men det kunne ha gitt mening hvis jeg hadde levd i 1948. Den sammenheng vi lever i har altså innflytelse på hvordan livene våre kan være meningsfulle. I dag ligger det f.eks. meningsfulle oppgaver i å motvirke stress og fedme blant barn.

Tidens individualisme og vårt rike samfunn skaper også positive rom for de evner, ønsker og behov som hvert enkelt menneske har. Vi behøver ikke å underordne oss én mening med livet som i en totalitær stat. I Danmark er det i dag fullt ut akseptert at folk finner mening i forskjellige måter å leve på – som Mor Theresa eller som mor. Og det kan også godt være at om ens far var gartner, så trenger ikke sønnen hans lengre å bli ved denne lesten hvis ikke dette er noe han brenner for. Gartnersønnen har frihet til å kaste seg ut i å bygge hus av halm og grunnlegge en økologisk

landsby, om det er dette han finner mening i.

På denne måten kan individualismen åpne for nybyggerånd og oppfinnsomhet. Men det er ikke dermed sagt, at det er enkelt eller behagelig å følge hjertet sitt, bare fordi man har frihet til å gjøre det.

Følelsen av mening er ikke nok

Det er altså positive aspekter ved det at spørsmålet om meningen med livet stilles som et individuelt spørsmål. Men det kan også være meget problematisk når vår kultur samtidig hever at *svaret* på spørsmålet om menin-

DET MENINGSFULLE LIV

CECILIE ERIKSEN (RED.)

Vil du vite mer?

Du kan lese mer om emnet i antologiene *Det meningsfulle liv* (Aarhus Universitetsforlag, 2003), *Selvrealisering – kritiske diskussjoner af en grænseløs udviklingskultur* (Klim, 2005) og *Økonomi og samfund 2007* (Frydenlund, 2006). Cecilie Eriksen kan bookes til foredrag via hjemmesiden: www.cecilieeriksen.dk.

gen med livet også kun skal søkes etter i individet og i dennes følelse av hva det er som gir mening.

En alkoholiker kan føle at det er viktig og meningsfylt å drikke og snakke store ord med andre berusede mennesker på kroen, selv om han samtidig glemmer avtaler han har gjort med barna sine om å spise middag og hjelpe til med lekser. Men når rusen svinner, kan han godt innse at fyllepraten til dels var å kaste bort livet. Og at det ligger mer mening i å leve opp til forpliktelsene han har som far, selv om en slik hverdag kanskje ikke alltid føles likeså intenst meningsfylt som det å snakke i beruset tilstand.

Eksempelet viser at det ikke er følelsen av mening i livet vårt som er kriteriet på om det virkelig er meningsfullt. Derfor er tiden inne for at vi tar et oppgjør med dogmet om at vi skal finne meningen med livet med å vende oss mot selv. I stedet bør vi i høyere grad også vende oss ut mot verden.

Omverden

Et meningsfullt liv er et liv som brukes på det som gir mening. Hva som er verdifullt avgjøres alltid i forhold til konteksten man befinner seg i, slik som eksempelet med polio viste. Hvis man lever et sted hvor det hersker fortvilelse, så vil det ligge en verdig og meningsfull livsoppgave i å prøve og spre håp, slik som legen Victor

Frankl forsøkte under sitt opphold i konsentrasjonsleiren Auschwitz.

På en måte rommer enhver tid og ethvert menneskelig fellesskap problemer som det er verdt å bruke sitt liv på å bedre. Dette gir muligheter for fruktbare prosjekter som det er meningsfullt å bruke livet sitt på å bygge opp. Denne tiden og dette samfunnet er intet unntak.

I løpet av de siste årene har mange ansett trusler mot miljøet for å være et av menneskehetens største problemer, og det er flere og flere som virkelig ønsker å gjøre noe med det. Det kommer til syne bl.a. i det økende fokus på økologi, energisparing og reduisering av skadelige stoffer i klær, mat og kosmetikk. Ikke bare små firmaer som bakeriet Aurion, men også giganter som Nike og H&M har kastet seg med på denne bølgen og leverer nå bærekraftige produkter. Selv i

finansverdenen kan en bank som Merkur i dag markedsføre seg på miljøbevisste tiltak.

Miljøbølgen har for mange å gjøre med en forståelse for at deres individuelle liv og hverdagshandlinger inngår i en større sammenheng. – Det gir mening å spare på strømmen, å kjøpe økologisk mat, å sykle til jobben, å vaske ved lave temperaturer, osv., fordi man dermed – håper man – i det små arbeider for å skåne miljøet og etterlate jorden beboelig for de kommende generasjonene. Man arbeider for noe verdifullt, og det er med på å gi mening til livet.

Kjærlighet er den skjønnhet som fremkommer når et menneske manifesterer sin åndskraft

Av Lisbeth Lind

I følge FN er Norge et av verdens beste land å leve i, målt ut i fra livskvalitet. Samtidig får vi høre fra OECD (organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling), at Norge må frembringe ytterligere privatisering og liberalisering. Blant annet anbefaler OECD å stimulere til skattelettelser, øke lønnsforskjellene og gjøre privatisering mer omfattende, slik at økt konkurranse kan stimulere til økt produktivitet og gjøre landet enda rikere. Fellesskapets ansvar for at alle får være med å dele godene, og som kanskje er hovedkilden til vår høye livskvalitet, synes uvesentlig for OECD.

Og hvordan kan det ha seg, at vi som for 30 år siden samlet oss om f.eks. Fremtiden i våre Hender, entusiastiske og med stor tro på at fremtiden ville la seg forandre til det bedre, ikke har nådd våre mål – at verden har økt forbruket så til de grader på bekostning av miljøet? Det gode liv som vi kjempet for, hvor menneskeverdet står

i sentrum og naturen er vår veileder, har nærmest rent ut mellom fingrene våre. En viktig grunn kan være, at vi manglet bevissthet om vår egen menneskelige natur.

På Aruna-Akademiet har vi utviklet et spiritielt konsept for terapi og veiledning, kalt InnerLife, som retter seg mot bevisstgjøring av menneskeverdet. En grunnleggende tese som InnerLife er basert på, er konflikten mellom det kulturelt betingede jeget og dets åndskraft – Logos – det enkelte menneskes potensielle livsmønstre.

Den naturlige jeg-dannelse springer ut i fra de tre hjørnesteinene; vilje, identitet og resonnement. Barnet, hvis det ble oppdratt ut i fra spørsmålene: „hvem er du?“ og „hva er du kommet hit for å realisere?“ – vil få hjelp til å finne uttrykk for sin vilje, hvorpå foreldrene vil danne seg et bilde av barnets potensielle livsmønstre. Gradvis vil barnet identifisere seg med og resonner seg frem til hvordan det best kan møte livet med sine egne naturlige impulser. Men det var ikke slik våre foreldre, skolen og presten møtte oss ved inngangen til livet.

De fleste foreldre tror, at de skal forme barnets vilje istedenfor å studere viljen og oppdage Livsmønsterets tendenser. De påtvinger barnet sin egen tro, filosofi og identitet uten tanke på at barnet har sin egen indre Logos. Vi får overlevert et livsresonnement som tilhører andre enn oss selv, og som kan være til direkte hinder for vår individualitet. Innen 12-årsalderen er livsmønsteret gjerne glemt. Barnet har tatt på seg maskene som det overtar fra sine maskerte foreldre. Signalene som sendes fra dets indre blir kontinuerlig overdøvet av kulturelle koder og ytre forventninger. Men i sjelens dype mørke ligger det indre sviket – dette mørket vi kan bruke hele livet til å flykte fra. Vi leser om det i Johannes-evangeliets innledning om ordet som Gud (Logos): „I Logos er liv, og livet er menneskenes lys. Og lyset skinner i mørket, men mørket tar ikke i mot det.“

Vi må sosialiseres. Vi må tilpasse oss de kulturelle kodene for å ivareta samfunnsdannelsen. Og barnet ønsker for alt i verden å bli sosialisert. Barnet elsker å lære om alt som er rundt seg, men læringen må skje i dyp respekt for og i tråd med dets egen åndskraft – meningen med det enkelte menneskes liv. I alt for stor grad lærer vi

Lisbeth Lind leder sammen med sin mann Øivinn Øi Aruna-Akademiet i Oslo.

Mandala malt av Gerd Hovland.

barnet å legge tunge lenker på seg selv, istedenfor å se hvordan det på sin egen måte strekker seg ut mot verden.

Milliarder av mennesker ender med å forme sitt liv som en kompensasjon for tapet av egen åndskraft. Livet utvikler seg til en fornektelse av Logos.

Vårt eget Livsmønster, som kontinuerlig sender signaler inn mot kropp og sjel, blir oppfattet som truende. Signalene omdannes til ubevisste fiendebilder som igjen rettes ut mot verden – mot mennesker og opplevelser, som vi med en indre frihet ville ha vært glade for å forholde oss til. Når kulturelt, tillærte koder overstyrer viljen, identitetsdannelsen og vårt naturlige resonnement, lever vi i forsvar mot oss selv og skaper tilsvarende fornektelser mot våre omgivelser.

Kjærlighet er den skjønnhet som fremkommer når et menneske manifestere sin åndskraft. En mektig kompensasjon for tapet av denne kjærligheten til livet, er vår higen etter materielle goder. Enhver form for forbruk vekker en midlertidig følelse av fylde og fjerner oss fra den tomhet og meningsløshet som truer vår eksistens. Når Vesten ikke makter å snu sitt fortærende livsmønster og vi fortsetter argumentasjonen for økt materialisme, er det et uttrykk for at menneskeverdet er i ubalanse. Vi mangler bevissthet om vår egen åndskraft og har ingen mulighet til å realisere vårt Selv.

„De fleste foreldre tror, at de skal forme barnets vilje istedenfor å studere viljen og oppdage Livsmønsterets tendenser.“

Som terapeuter er det vår erfaring at livets kriser inntreffer for å vekke oss – bringe oss ut av vår egen ubevissthet. Vi ser så tydelig at livets kaos, kriser og konflikter avspeiler sjelens indre kamp. Hvis vi tar til oss smerten og aksepterer den som en unngåelig del av vår egen livshistorie, begynner vi å se med andre øyne. Aksept av den ydmykelsen en krise påfører oss, er nettopp den styrken vi trenger for å oppdage det indre sviket. Tar du livssmerten til deg, åpner du for den Logos du selv forlot ved inngangen til Livet.

Min erfaring er at menneskets bevissthet utvides, når vi tar inn vår egen livssmerte. Vi snakker om livsglede og streber etter den. Men livet består like mye av smerte, som en konsekvens av konflikten mellom det tillærte jeg og det genuine selv – Logos. Hvorfor har ikke Livssmerten sitt eget navn – et ord som gir mening? Hvorfor har smerten mindre betydning enn gleden, når begge deler ser ut til å være en så naturlig og viktig del av våre liv? I InnerLife møter vi livssmerten som en melding om at

vi går i mot vårt eget livsmønster, som regel uten å vite det selv. Smerten er et sendebud som vitner om muligheten til forandring, hvis den blir tatt inn.

Når vi begynner å ta inn våre egne såre følelser, vil vi ta inn andres smerte på en slik måte at vi ser hva en situasjon trenger. Det gjelder smerten over den globale urettferdighet, gatetig-gerens smertefulle skjebne eller en syk

kollega som trenger støtte. Den bevissthetsutvidelsen som inntreffer, når vi møter den unngåelige livssmerten med aksept, fører oss paradoksalt nok både til livsglede, takknemlighet og klarhet. Vi trenger ikke lenger maskere oss. Behovet for materielle kompensasjoner avtar. Intuisjonen tar gradvis over – dette unike indre helhetsbildet som spør: Er dette til det beste både for meg og mine omgivelser?

Når kulturelle koder og ytre forventninger skaper avstand til et menneskes egen åndskraft, slik at det indre livsmønster ikke lar seg realisere, formes den ubevisste livssmerten. Min erfaring er at mennesker som aksepterer sin livssmerte og derigjennom forløser sin åndskraft, er den som ser andres forløsning, – det være mennesker eller miljø. Gjennom en slik utvidelse av bevisstheten vil vi frembringe et åndsliv basert på mangfold, likeverd, solidaritet og vennskap. Det er sannsynligvis den beste garantien for individuell velstand og global rettferdighet.

Vil du vite mer?

Lisbeth Lind leder sammen med sin mann Øivinn Øi ArunA-Akademiet i Oslo. Her tilbys en fireårig terapeut – og livsveilederutdanning for mennesker som arbeider med undervisning, barn, helse – og sosialomsorg. InnerLife-konseptet, som er utviklet av Lisbeth Lind, handler om å skape forbindelse mellom vår kropp, sjel og åndskraft gjennom bevisstgjøring, terapi og egentrening. Takket være lån fra Cultura Sparebank åpner ArunA fra 2009 et større retreat- og undervisningssenter på Bjørk Gård i Stange kommune.

Les mer: www.aruna.no Kursprogram eller studieplan for utdannelsen: post@aruna.no

Øyeblikkets muligheter

Vi strever ofte etter mål som ligger langt foran oss. Men den meningsfulle opplevelsen finner vi oftest på veien til målet.

Av Arne Øgaard

For 40 år siden kjøpte jeg en bok av Krishnamurti som het *Frihet i nuet*. Der leste jeg at et fritt menneske var det som kunne være fullt og helt tilstede i hvert øyeblikk. Dette er lett å tenke at dette er riktig, men vanskelig å gjennomføre i praksis. Som regel jager vi etter et eller annet vi må rekke eller så henger vi fast i minner fra fortiden.

Senere har jeg blitt påminnet om øyeblikkets betydning fra en lang rekke ulike mennesker.

Den siste påminnelsen er en av de bedre. Det er boken *Nå – tilstedeværelse i hverdagen* av Michael de Vibe og Ragnar Karem (tidligere styremedlem i Cultura). De skriver „Tilstedeværelse er noe mer enn å være fokusert eller konsentrert om noe. Å være tilstede betyr at vi har kontakt med kroppen, pusten og sinnet vårt og er i kontakt med verden gjennom et åpent sinn og et åpent hjerte.“

Bokens første del er lagt opp som øvelse i tilstedeværelse når du pusser tenner, vasker hender, ser på klokken, går, åpner en dør, når telefonene ringer og en rekke andre hverdagslige hendelser. Mange av øvelsene er innledet med en liten betenkning. Ved hver øvelse står det et vakkert og ofte tankevekkende dikt og også et helsides fotografi. Begge forfatterne har arbeidet lenge med yoga og dette er nok utgangspunkt for at de er spesielt opptatt av å bevisstgjøre pusten i de ulike situasjonene.

Bokens andre del heter livskunst i hverdagen og her er det mer grunnleggende livsholdninger som øves. Noen av temaene er: 'Å leve ut fra tillit', 'Å være sammen med en annen', 'Gi slipp på tanker og forestillinger', 'Å akseptere at du er bra nok', 'Å møte det smertefulle'. Mange bøker av denne typen er ofte sentrert om livets lyse sider. Med det siste temaet viser forfatterne at de også er opptatt av det reelle. Denne bokens styrke er at den er både livsnær, konsis og klok. Den påminner oss om det vi som nok vet, men veldig lett glemmer. Bokens svakhet er at den har sort eller hvit tekst på grått papir. For oss som har passert 50 betyr det at den bare kan leses når det er ekstra godt leselys.

Livet

*Intet kan gjøres nå
bare stå der å kjenne smerten
ikke vike unna*

*Ikke flykte fra friheten
til å oppleve både
mørke og lys*

*Ta imot motgangen
som veiviser
mot den væren som er meg*

*Å, hvilket mot som skal til
for å slippe taket
finne tryggheten i det utrygge
fullkommenheten i det ufullkomne.*

*Når det er mørkt nok
kan jeg se stjernene.*

*Så er de der
markblomstene langs veien
som blir til.*

Ragnar Karem

(boken kan bestilles fra mdevibe@online.no)

Hva skjedde i 1968?

Av Arne Øgaard

„Det var ei bølge som tok oss – en utrolig stemning i de store demonstrasjonene. Vi 'sloss' oppriktig for idealistiske mål – samhold og rettferdighet i verden. I dag savner jeg veldig den idealismen som rådde. (...) Jeg har aldri senere i livet hatt samme følelsen av aksept og av det å høre til.“

Sitatet over er hentet fra boka *Ekte sekstiåttre*, hvor to norske forskerne har satt seg som mål å finne ut hva som kjennetegnet de såkalte 68erne. I boka har de fremlagt resultatene av en spørreundersøkelse blant et utvalg studenter og en samling sitater og intervjuer fra den samme gruppen. I spørreundersøkelsen har de forsøkt å kartlegge studentenes bakgrunn, deres politiske holdninger, aktiviteter og idealer. Her får de fram noen poeng, men intervjuene gir en langt mer nyansert fremstilling av hva som egentlig foregikk. Det er åpenbart at det meningsfulle liv på denne tiden innebar å gjøre en innsats for andre. Det gjaldt å gjøre en innsats mot krigen i Vietnam, mot apartheidregimet i Sør-Afrika, mot undertrykkningen av palestinerne, mot militærjuntaen i Hellas osv. Men det var også viktig å gjøre en innsats her hjemme for at arbeiderklassen skulle få bedre kår, for at kvinnene skulle få større frihet og for at de homofile ikke skulle straffeforfølges. Å gjøre noe for andre innebar å gå i demonstrasjonstog, dele ut løpesedler, stå på stand og ikke minst å delta i studiegrupper.

I dette arbeidet oppstod det nære fellesskap, men etter hvert også bitre stridigheter. Med sin klare ideologi og sitt effektive apparat kom marxist-leninistene til å dominere i mange av de ulike organisasjonene. For de som lengtet etter

frihet ble marxist-leninismen for autoritær og dogmatisk og dermed oppstod splittelser og resignasjon.

I og med at denne boka fokuserer på en utvalgt gruppe studenter gir den et nokså begrenset bilde av hva som skjedde. Også på gymnasene var det opprørstemning, og for mange innebar opprøret at de ikke begynte å studere, men at de i stedet utdannet seg innen kunst og håndverk eller flyttet på landet for å drive jordbruk. Ansvar for jorda og fantasifull kreativitet var to hovedmål i de ulike alternativbevegelsene.

Bokas svakeste parti er spekulasjonene over hvorfor alt dette hendte. Forfatterne lurar på om årsaken var at det var for mange studenter med for god tid til å diskutere. Men denne tanken forklarer ikke alt som hendte utenfor universitetene.

I dag kan vi bare undre oss over hva som egentlig skjedde. I visse perioder av historien presser nye tanker seg på med stor kraft. Det gjaldt både i renessansen, den franske revolusjon og til en viss grad også rundt 1968.

Men det er også interessant å se hvordan det samtidig med det fornyende også oppstår krefter som virker i stikk motsatt retning. Blant studentene var dette den dogmatiske marxismen, mens andre miljøer ble ødelagt av hasj og LSD.

Tor Egil Førland og Trine Rogg
Korsvik
Ekte sekstiåttre
Gyldendal Akademiske 2008

Alene ved årene

Ivar Samuelsen ville reise med en liten robåt fra Norge til Hellas. I løpet av 380 døgn virkeli- gjorde han sin drøm i en opplevelsrik tur med mange utfordringer.

Av Arne Øgaard

Den 23. juni 2005 forlot den 55 år gamle Ivar Samuelsen den lille 'kystbyen' Son, 50 kilometer syd for Oslo. Gjennom mange år hadde han lengtet etter å ro fra Norge til Hellas. Ensomme langturer var ikke noe nytt for Ivar. Han hadde tidligere gått fra Norge til Iran.

Ivar hadde anskaffet en 18 ½ fots robåt fra 1930 og satt den i stand til den lange ferden, med blant annet et lite solcelleanlegg, et seil og en spesiallaget hengekøye. Han anså ikke dette som en sportsprestasjon, men ville bokstavelig talt ta det med ro og oppleve det ferden hadde å by på.

Hans velskrevne og spennende reiseberetning kan leses på mange plan. Dels som en geografibok som gir innblikk i natur og folkelynn gjennom Europa, og spesielt interessant er det å bli kjent med det omfattende kanalsystemet som gjør det mulig å ro fra Lübeck til Marseille. Ved hjelp av de mange slusene kom han opp i en høyde på 340 meter før det bar nedover mot Middelhavet. I kanalene var han relativt uavhengig av været, men langs de åpne kystene møtte han uvær og vanskelige vinder.

Tvil

I lange perioder fryder han seg over naturen og over å ikke ha forpliktelser i forhold til andre mennesker. I andre perioder blir han urolig for dem hjemme som er syke i perioder. Var det riktig å forlate dem i et så langt tidsrom? I ensomme stunder i kalde netter tvilte han på om det egentlig var viktig å realisere denne drømmen? Det var heller ikke lett å være Ivar når slusevaktene nektet å slippe ham gjennom fordi han ikke hadde motor på båten, og hele prosjektet så ut til å måtte oppgis. Han måtte gjøre noen kompromisser for å få det hele til. Men den 8. juli 2006 klokken 8 om kvelden rodde han inn til bestemmelsesstedet på østkysten av Hellas.

Venner i hver havn

Det mest interessante med boken er hvordan han på nesten hele ferden ble invitert til måltider, lange samtaler og overnattinger. De som inviterte var svært forskjellige

både når det gjaldt yrke og politisk oppfatning, men felles for alle var at de gjerne ville ha kontakt, vise omsorg og ofte også vise fram det spesielle med stedet hvor de bodde. Dette er en kvalitet som er i ferd med å forsvinne i vår moderne travelhet. Vi snakker ikke så gjerne med fremmede, og det gir seg få muligheter til å hjelpe folk som kunne trenge det. Vi vil helst ikke bli brydd eller være til bry for hverandre. Men en ensom roer har åpenbart inspirert andre til å ta imot ham med åpne armer.

Ivar Papadopoulos Samuelsen
Med robåt fra Norge til Hellas
380 døgn i storm og stille
Fritt Forlag 2007
ISBN 978-82 8179-021-6

Kulturelle forskjeller i Skandinavia

Nordmenn, dansker og svensker kan forstå hverandres språk, og de har omtrent de samme verdier. Alt ligger til rette for at skandinaviske bedrifter kan samarbeide, men i praksis går ikke dette samarbeidet alltid like knirkefritt.

Av Arne Øgaard

I boka *Når vikinger slåss* har den danske journalisten og kommunikasjonsmedarbeideren Kirsten Weiss belyst en rekke eksempler på mer eller mindre vellykkede forsøk på skandinavisk samarbeid. Selv har hun erfaring fra SAS, men hun har også vært i kontakt med sentrale personer i Nordea, Coop Norden, Øresundsbroen, Arla og Telia/Telenor.

De ulike intervjuobjektene gir et ganske entydig bilde av svenskene som grundige, formelle og konsensusorienterte, danskene som mer spontane, men også mer autoritetstro i forhold til sjefen, mens nordmennene oppfat-

„Dansker kan virke litt skremmende på svensker og nordmenn – fordi vi kranbler og kaller hverandre merkelige ting.“

tes som litt sære, men likevel hyggelige og rett på sak. Boka gir selvsagt en mer nyansert fremstilling enn dette, og det påpekes at det kan oppstå problemer fordi vi ikke

forstår de andres måte å oppføre seg på. Ebbe Lundgaard (nestleder i Coop Norden styre) forteller: „Dansker kan virke litt skremmende på svensker og nordmenn – fordi vi kranbler og kaller hverandre merkelige ting, men også på grunn av den litt ansvarsløse holdningen vi har i svenskene og nordmennenes øyne“.

Den svenske bedriftskonsulenten Anita Ekwall er opptatt av hvordan de ulike folkene kan utfylle hverandre. I hennes visjon bør svenskene organisere, danskene selge og nordmennene holde orden på økonomien. I denne bedriften vil hun også ha med finnene, som er best til å få fram nye ideer. Det at svenskene er gode på organisering og samarbeidsånd ser jeg som en mulig forklaring på at stadig flere av fotballtrenerne i Norge er svenske.

Dette er en lettlest og delvis humoristisk bok, men det er samtidig mye å lære om folk, land og fusjoner. Bokas styrke er at den vektlegger konkrete eksempler, og dens svakhet er at det blir mye gjentakelser. Et grunnleggende budskap er at vi må ta vare på den skandinaviske lederstilen i en tid hvor det amerikanske prinsippet med ‘pisk og gulrot’ ser ut til å få en viss oppblomstring.

Kirsten Weiss
Når vikinger slåss
– hvorfor er det vanskelig for skandinaviske bedrifter å samarbeide
Fagbokforlaget 2008
Dansk originalutgave
Jylands-Postens forlag 2006

Hva er et meningsfullt liv?

Det materielle forbruket øker. Vi reiser mer, kjøper nye ting og strever med å leve opp til reklamens glansbilde av det lykkelige liv. Men undersøkelser viser at vi blir stadig mindre tilfreds.

Av Arne Øgaard

Vårt høye forbruk er også en belastning for jorda og dens økologiske balanse. Det oppstår global oppvarming, forurensning og tæres på begrensede ressurser. De høye matvareprisene er et varsel om press på ressursene. Hvis alle skulle forbruke like mye som oss i Norden, ville det kreves rundt tre jordkloder. Det er derfor grunn til å spørre om det ikke finnes bedre former for liv enn det som er basert på et høyt forbruk.

Ikke langt fra mitt hjem ligger det et buddhistisk tempel. Der bor det en munk alene. Han sover 4 timer hver natt og resten av døgnet er fylt med rituelle bønner, studier og samtaler med mennesker som ønsker hans råd. Ingen har tvunget ham til å leve et slikt liv. Snarere tvang hans foreldre ham til å ta en ingeniørutdannelse før han fikk lov til å bli munk. Dette er derfor et liv han selv har valgt som det meningsfulle liv. Et liv med et meget beskjedent materielt forbruk.

Hva er vårt menneskebilde

Hvis vi ser oss rundt vil vi finne mange mennesker som lever et helt annet liv enn det tradisjonelle glansbildet av det gode liv. Min venn, den gamle kunstneren, har stort sett brukt livet til å prøve å fange lyset. For ham finnes det ikke noe viktigere enn å stå og male dag etter dag. Hans bilder gleder mange mennesker og bortsett fra fargetuber og lerret er forbruket minimalt.

Det er ikke slik at alle bør lever som munk eller kunstnere, men det som er felles for disse to er at de har funnet fram til noe som de opplever som en dypere mening i deres liv.

Dette er et viktig spørsmål for oss alle. Er det noe vi innerst inne opplever som vår oppgave i verden, finnes det visjoner eller lengsler vi en gang fortrenget i frykt for å skille oss ut? Kan vår livsstil med høyt forbruk skyldes at vi prøver å glemme det vi innerst inne vil gjøre?

I det neodarwinistiske menneskebildet er det ikke noen annen mening med livet enn å formere seg og skaffe seg mest mulig nytelse. Men det finnes mer helhetlige menneskebilder hvor det beskrives at våre liv har en mening i en større sammenheng og at vi aldri kan bli virkelig tilfreds hvis vi ikke klarer å finne fram til denne. Noen hevder også at det å overse sine dypere lengsler i verste fall kan ende opp i sykdom og depresjon. Et

grunnleggende spørsmål vi må ta stilling til er derfor hva slags menneskebilde vi selv tror på. Er det en tilfeldighet at vi er her eller er det en dypere mening?

Banker som støtter det meningsfulle

Mange av de menneskene som kommer til Merkur og Cultura for å låne penger har en ide de tror på. De kommer sjelden fordi de tror at dette er banker som vil hjelpe dem til rask rikdom. Mennesker som tror på en ide vil gjøre noe de opplever som meningsfullt. Bankens oppgave er ofte å avklare ideen og se om den kan utvikle seg til et levedyktig prosjekt i en tøff økonomisk hverdag. Noen ideer viser seg å være luftige drømmer som ikke er realiserbare, men mange prosjekter blir til virkelighet. Det er selvsagt ikke nok med et banklån, det må også til en betydelig arbeidsinnsats, men hva er vel et bedre liv enn å arbeide for noe en innerst inne opplever som meningsfullt ...

Arne Øgaard har nylig utgitt boken *DET USYN-LIGE MENNESKE – mitt møte med antroposofien, en innføring*.
Utgivelse og distribusjon: StillSpace Forlag 2008
www.stillscape.no

Virksomheder i Økosamfundene

Seminar, mødested, udviklingsforum
for virksomheder, iværksættere og økosamfund
der ønsker at udvikle virksomhedskulturen

2.-4. oktober 2009
i Andelssamfundet Hjortshøj

Yderligere information:
Landsforeningen for Økosamfund: www.losnet.dk
eller Ditlev Nissen: +45 2278 9185

Kulturelt mangfold

I neste nummer av Pengevirke er temaet kulturelt mangfold i vid forstand. Merkur og Cultura Bank inviterer kunder og samarbeidspartnere til å sende inn inspirerende fortellinger om sine kulturelle aktiviteter. – Det være seg innen kunst, håndverk, design, billedkunst, poesi, teater, musikk, film, osv., eller kulturelle tiltak og begivenheter på skoler, institusjoner og i bedrifter.

Tekstlengde: Maksimalt 200 ord
Foto: 1–2 gode fotografier med høy oppløsning (300 dpi)
Leveringsfrist: 1. november 2008

Merkur og Cultura Bank forbeholder seg retten til å redigere i tekst samt å velge ut bidrag fra innsendt materiale.

Sendes til:
platz@merkurbank.dk.
Eller jannikeo@cultura.no

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 3-2008

Utgis av

MERKUR

Den Almennyttige Andelskasse
www.merkurbank.dk

Cultura Bank

Et etisk alternativ
www.cultura.no

Redaksjon

Henrik Platz (ansvarshavende i Danmark)
platz@merkurbank.dk

Arne Øgaard (ansvarshavende i Norge)
arne.oegaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Redaksjonel konsulent

Gert Träger (Kragelund Kommunikation A/S)

Layout

Kragelund Kommunikation A/S

Oversettelse

Trude Holthe Møll (Communicator)

Bladet kommer ut

Fire ganger i året. Neste gang desember 2008

Opplag
10.400

Frist

Bidrag til neste utgave kan mailes til
Pengevirke senest 1. november 2008

Tema neste gang
Kulturelt mangfold

Trykk
Scanprint A/S

Forside
Steen Møller
Foto: Henrik Platz

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i bladet i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterne selv ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Mixed Sources
Product group from well-managed
forests, controlled sources and
recycled wood or fiber
www.fsc.org Cert no. SW-COC-1221
© 1996 Forest Stewardship Council

B-Economique

RETURADRESSE

Cultura Bank

Postboks 6800 St. Olavs plass

N-0130 Oslo

NORGE

P.P.

Grønn livsstil?

Få brikkene på plass!

Kjenner du noen som ikke har funnet Cultura Bank-brikken?
Fortell om Cultura Bank til dine venner.

Se mer på www.culturabank.no

CULTURA BANK
Et etisk alternativ